

מצה שיוצאים בה מצוות אכילת מצה

ברכות לז, ב

האי חביצא דאית ביה פרורין כזית בתחלה מברך עליו המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליו שלש ברכות ... ואם מצה הוא אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח (והתם לחם בעינן דכתיב בה לחם עוני, אלמא לחם הוי ומברך המוציא, רש"י).

ברכות לח, א

האי כובא דארעא ... גובלא בעלמא הוא ומברכין עלויה בורא מיני מזונות. מר זוטרא קבע סעודתיה עלויה וברך עלויה המוציא לחם מן הארץ ושלש ברכות. אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינן ביה.

פסחים לה, א

הני אין אורז ודוחן לא מנהני מילי ... אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון. עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת ... ואין אדם יוצא בה ידי חובתו דהויא ליה מצה עשירה.

מ"א סי' קסח

טז ובגמרא משמע קצת דאם מיקרי לחם לענין מצה ה"ה לענין המוציא ... ועוד קשה דאם כן יאכל בפסח ולא יצטרך לברך ברכת המזון ולא משמע כן בסי' קפח.

קונטרס אחרון שם

ומה שהקשה המ"א לא קשה מידי, כיון שע"י קביעות מברך ברכת המזון לחם גמור הוא לכל מילי ... ובגמ' לא מדמי אלא בכהאי גונא דאפילו בקביעות לא מברך ... וטרוקנין יוכיחו ... וביו"ט אינו יוצא י"ח אלא ע"י קביעות משום דאין שמחה אלא בלחם חשוב דקבעי עליה.

שוע"ר סי' קפח ס"י

י ומיני לחמים שאין קובעין עליהם סעודה צריך לאכול מהם כשיעור קביעות סעודה.

הגהת מהרי"ל עה"ג שם

שמעתי ממנו בסוף ימיו שחזר בו ולא הצריך לאכול כשיעור קביעות סעודה, שהרי גם בברכת מעין ג' יש בה הזכרה של קדושת היום.

סדר ברכת הנהנין פ"ט

(ז) לפיכך מי שהיו לפניו מפעשה קדירה של ה' מיני דגן ופת הבאה בכיסנין שברכתו גם כן בורא מיני מזונות אלא שקביעות סעודה מועלת לו לברך המוציא (ועל דרך שנתבאר בפ"ב) ובירך על מפעשה קדירה לא פטר את הפת הבאה בכיסנין אלא אם כן נתכוין בפירוש לפוטרים בברכה זו לפי שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב ממנו שלא בכוונה. וכן אם היו לפניו שני מיני לחמניות ופת הבאה בכיסנין שהאחד קביעות סעודה מועלת בו והשני אין קביעות סעודה מועלת בו (וע"ד שנתבאר בפ"ב) או פת הבאה בכיסנין שקביעות סעודה מועלת בה עם פרורי לחם מדובקים שאין עליהם תורת לחם או שנתבשלו.

ויש חולקים על כל זה ואומרים שאין חילוק כלל בין דבר החשוב לשאינו חשוב כל כך כל שברכותיהן שוות ואפילו יש לאחד דין קדימה על השני לכתחלה כששניהם לפניו הרי החשוב והמוקדם נפטר בברכת שאינו חשוב אף שלא נתכוין בפירוש לפוטרו.

ולצאת מידי ספק ברכות צריך ליזהר לכתחלה להתכוין בפירוש לפטור גם החשוב בברכה זו כשאינו לפניו עדיין ואם ישנו לפניו יברך עליו תחלה.

שוע"ר סי' תנג

א המצה שאדם חייב לאכול בליל ט"ו צריכה להיות מאחד מחמשת מיני דגן שהם חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אבל אם עשה מצה מאורז או דוחן או שאר מיני קטניות ואכלה לא יצא ידי חובתו שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות וגוי דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו אם עשאן מצה יצאו מיני קטניות וכיוצא בהם שאינם באים לידי חימוץ לעולם אלא לידי סרחון, שאפילו אם לש אדם קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ אין זה חימוץ אלא סרחון והוא מותר באכילה, ולפיכך אף אם עשאו מצה אינו יוצא בו ידי חובתו.

שוע"ר סי' תנד

ה וכן אם עשאה גלוסקא גדולה כמו ששית האיפה והיא נקראת אשישה והוא דרך חשיבות וגדולה הרי זו מצה עשירה ואינו יוצא בה לפיכך טוב ליזהר שלא לעשות המצה של מצוה רחבה יותר מדאי שלא תהא נראה כעין אשישה:

ו וכן אם חלט הקמח ברותחין קודם הלישה ואח"כ לש אותו ועשה ממנו עיסה שבלילתו עבה ואפאה בתנור כמו שאר פת אינו יוצא בה דכיון שחלטה ברותחין הרי זו מצה עשירה (שכן דרך העשירים לחלוט הקמח כדי ללבנו).
ז וכל זה מדינא דגמרא אבל הגאונים אסרו לנו כל מין חליטה ברותחין לפי שאין אנו בקיאים בחליטת הרותחין ויש לחוש שמא לא ירתיח את המים יפה יפה.

שוע"ר סי' תסא

ז אם נאפה בקרקע כגון טרוקנין והוא שעושיין גומא בקרקע הכירה ונותנין שם קמח ומים מעורבין ונאפה שם, אע"פ שבלילתה רכה מאוד ואין עליו צורת פת, ולכך אין מברכין עליו המוציא אלא אם כן קבע עליו סעודתו כמ"ש בס"י קס"ח, אף על פי כן אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח אפילו לכתחלה, לפי שזהו לחם עוני שאין לעני תנור ואופה לחמו בקרקע.

יב יוצא אדם ידי חובתו במצה שרוייה במים לאחר אפייתה ... וצריך ליזהר לשרות כזית שלם ביחד אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכזית אינו יוצא בהן ידי חובתו אם נשרו כל כך עד שנתלבנו המים מחמתן שכבר נתבטלו מתורת לחם כמו שנתבאר בס"י קס"ח.

שוע"ר סי' תסב

א עיסה שנילושה במי פירות ... אינו יוצא בה ידי חובתו ... מפני שהיא מצה עשירה והתורה אמרה לחם עוני ועוד שאין יוצאין אלא במצה שהיתה יכולה לבא לידי חימוץ אם לא היה משמרה מחימוץ.

ו עיסה שנילושה במים עם מי פירות אף על פי שהיא יכולה לבוא לידי חימוץ אין יוצאין בה ידי חובה אם שמרה מחימוץ ואפאה מיד מפני שהיא מצה עשירה ואפילו אם נילושה במים רבים ומעט מי פירות אף על פי כן כיון שיש בה טעם מי פירות הרי היא נקראת מצה עשירה.

ז וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו במדינות אלו להחמיר שלא ללוש אפילו במי פירות בלבד לפי שחוששין שמא נתערב בהם מים כל שהוא.

מ"א סי' תעא ס"ק ה

ה מצה עשירה, פ"י שנילושה במי פירות ... והיינו על כרחך שיש בה מעט שמן, דביש בה שמן הרבה אין מברכין ברכת המזון, א"כ בליל [פסח] אפילו יש בה מעט שמן אין יוצאין בה.